

O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARI TURLARI VA TARAQQIYOTI, XX ASRDA O'ZBEK XALQ CHOLG'ULARINI REKONSTRUKTSIYA QILINISHI VA TAKOMILLASHTIRILISHI

Niyazmetov Yashnarbek Rustam o'g'li

Urganch davlat pedagogika instituti

Musiqqa ta'limi va san'at mutaxassisligi 2-kurs magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14825021>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-Fevral 2025 yil

Ma'qullandi: 03-Fevral 2025 yil

Nashr qilindi: 06-Fevral 2025 yil

KEY WORDS

o'zbek xalq cholg'ulari, rekonstruktsiya, takomillashtirish, cholg'u turlari, milliy musiqa, ijrochilik, XX asr, texnik imkoniyatlar, musiqa rivojlanishi, madaniy meros.

ABSTRACT

Mazkur maqolada o'zbek xalq cholg'ularining turlari va ularning tarixi yoritiladi. Shuningdek, XX asrda o'zbek xalq cholg'ularini rekonstruktsiya qilish va takomillashtirish jarayonlari ilmiy asosda tahlil qilinadi. Cholg'ularning shakli, ovoz diapazoni va texnik imkoniyatlari bo'yicha amalga oshirilgan o'zgarishlar, ularning zamonaviy musiqa ijrochiligidagi o'rni haqida ma'lumotlar keltiriladi. Milliy cholg'ularni saqlab qolish, rivojlantirish va yangi texnologiyalar yordamida ularni takomillashtirish masalalariga alohida e'tibor qaratiladi.

O'zbek xalqining musiqa merosi juda boy va qadimiy tarixga ega. Uning ajoyib an'analari hozirgi kunda ham o'z badiiy va estetik qiymatini saqlab kelmoqda. Darhaqiqat, xalq musiqa merosidan, kuy va qo'shiqlardan ilhom olmagan musiqa san'atining biror-bir sohasini topish qiyin.

Musiqashunos olimlar, tarixchi-arxeologlarning ilmiy izlanishlari va O'rta Osiyo zaminidan yetishib chiqqan qomusiy olim va mutafakkirlarning ilmiy-tadqiqotlarining dalolat berishicha qadimiy Xorazm, Baqtriya va So'g'd zaminida eramizdan bir necha asr oldin nihoyatda boy va rang-barang musiqa san'ati mavjud bo'lgan. Ayritom, Tuproq qal'a, Afrosiyob kabi ko'hna shaharlardan topilgan tasviriy san'atga oid topilmalar musiqa hayotning turli sohalariga keng joriy qilinganligidan va har bir davrning o'ziga xos musiqa cholg'ulari, kuy-qo'shiq, raqslari bo'lganligining va ular tarixiy rivojlanish jarayonida takomillashib borganidan darak beradi.

Toshlarga o'yib ishlangan rasmlar, cholg'u sozlarining tasvirlari, mohir ijrochilarning qo'llaridagi chang (arfa), udsimon, naysimon cholg'u asboblari uzoq taraqqiyot bosqichlarini bosib o'tganligini ko'rsatadi.

Qadimgi dunyoda, arab istilosidan oldingi davrda yozilgan, bevosita musiqa san'atiga oid ilmiy risolalar bizgacha yetib kelmagan bo'lsa ham, undan keyingi VIII, IX-X-XI asrlarda va undan keyingi davrlarda yaratilgan ko'plab kitoblarda o'tmish musiqa san'ati, cholg'u sozlari, ularning tuzilishi, ijrochilik xususiyati haqida ancha keng ma'lumotlarni uchratamiz. Abu Nasr Forobiyning "Katta musiqa kitobida", "Fozil odamlar shahri", Xorazmiyning "Ilmlar kaliti", Narshaxiyning "Buxoro tarixi" asari, Firdavsiyning "Shohnoma", Nizomiyning "Xusrav va Shirin", A. Navoiy, A. Jomiy, Abdul Qodir Marog'iy, Az-Zamaxshariy, Mavlono Kavkabiy,

Darvesh Ali Changiyarning bevosita musiqa ilmi va adabiy asarlarida qadimgi zamon musiqasiga oid qimmatli ma'lumotlar uchraydi. Sharq musiqa asarlarida Borbad Marvaziy (O'rta Osiyo va Eron xalqlari qadimiy musiqa madaniyatining mashhur namoyondasi) Sarkash, Ozodvor, Naqshaga o'xshagan zabardast cholg'uchi, bastakor va musiqashunoslarning ijodiga keng o'rin berilgan. Ular ijro etgan musiqa asarlarining nomlari, cholg'u sozlari ularning ichki tuzilish, ko'rinishlari ovoz tembrlariga oid tushuncha va iboralar, shuningdek, ijrochilik an'alariga ta'rif beriladi.

Musiqa yo'llari turli toifa turkumlariga mujassamlashtirilgan. O'rta Osiyo va unga yaqin xalqlar – Eron, turkman, ozarbayjon, uyg'ur, tojik xalqlarining arab istilosidan oldingi musiqa madaniyatida eng mashhur bo'lgan turkum Xusravoniy deb nomlanadi. Bu turkumga "Ganji arus" (Kelinchak ganji), "Ganchi gov" (Sigir ganchi), "Ganchi Faridun" (Feridun Ganchi), "Kini Siyovush" va boshqalar kirgan. Har bir "Xusravoniy" (Xusravoniy-shohona, ya'ni eng mukammal musiqa turi) ikki qismdan va o'z navbatida kichik bo'limlardan tuzilganligi, hamda bu kuylar ovoz va cholg'ularda ijro etilganligi ta'riflanadi.

IX asrdan boshlab O'rta Osiyo va umuman o'rta va yaqin Sharqda ijtimoiy hayotida aniq fanlarni rivojlanish jarayoni buyuk mutaffakkir olimlar Abu Nasr Forobiy, Abu Ali ibn Sino hamda ularning izdoshlari Sayfiuddin Urmaviy, Abduqodir Marog'iy, Az-Zamaxshariy, Mavlono Kavkabi, Darvesh Ali Changiy, Abdurahmon Jomiy va boshqa o'nlab musiqashunoslarning nomlari bilan bog'liq. Ular boshqa fanlar qatori musiqa ilmini ilg'or g'oyalar bilan boyitib, ajoyib kashfiyotlar qildilar, hattoki ko'plab musiqa cholg'ularini yaratdilar, ularni takomillashtirdilar va shu bilan jahon musiqa fani (ilmi)ga juda katta hissa qo'shdilar.

Musiqa ilmi atroflicha chuqur yoritishi jihatidan o'z davrida tengsiz bo'lgan Forobiyning "Musiqa haqida katta kitob" (Kitab-ul musiqa al-kabir) jahon musiqa fanining shoh asarlaridandir. Bu asar orqali Forobiy musiqani mustaqil ilm darajasiga ko'targan. Kitob ikki qismdan iborat bo'lib, 1-qismida musiqa ilmining nazariy va amaliy asoslari yoritilgan, ikkinchi qismi esa o'tmish olimlarining musiqa haqidagi (ilmi) ma'lumotlariga "izoh" lar berilgan.

Forobiyning ushbu kitobida tovushning musiqiy va fizik xususiyatlarini turli cholg'ular va ularning parda tuzilishlari misolida o'rganiladi. Tovushlarning akustik xususiyatlari, tovush, ton, parda, intervallar hosil bo'lishi, oktava, prima, intervallar miqdori, pardalar bosqichlarining ifodalanishi ilmiy asoslanadi. Bu o'rinda cholg'u asboblarning torlari va uning dastasida parda bosadigan barmoqlarning nomlaridan kelib chiqishi qayd etiladi. Bunga musiqa risolalarda odatda, qadimiy kasbiy musiqaning yetakchi sozi ud cholg'usi asos qilib olingan. Kitobda yozilishicha Forobiy ud soziga beshinchi torni o'rnatgan deb ta'kidlangan.

Forobiy davrida nazariya bilan amaliyotni bog'lovchi eng muhim vosita cholg'u asboblari hisoblanadi. Musiqa asboblari o'rganish, parda tuzilmasini aniqlash nazariy fikrlarni dalillashga yordam bergan. Sozlar vositasida Forobiy hattoki musiqa tarixining katta davrlarini ifodalaydi.

Forobiy o'z zamonining boshqa musiqa asboblari ham mukammal o'rgangan. U tanbur, rubob, qonun, nay, mizmor, sunray va boshqa cholg'ular to'g'risida qimmatli ma'lumotlarni yozib qoldiradi. Chunonchi, torli asboblarni bir necha xil sozlanishi haqida ham o'z fikrlarini bayon etgan.

Zamonaviy musiqa ilmida milliy cholg'u asboblari tarixi haqida gap ketganda uni tarixiy

davrlarga, bosqichlarga bo'lib o'rganish alohida o'rin tutadi.

Antik davr. Bu davr asosan O'rta Osiyoni arablar bosib olguniga qadar bo'lgan davr hisoblanadi.

Ikkinchi davr. Uyg'onish davri – X asrdan mo'g'ul istilosigacha bo'lgan davr.

Uchinchi davr. Temuriylar va undan keyingi davr XIV – XIX asrlargacha.

To'rtinchi davr. Sovetlar davri – XX asr.

Beshinchi davr. Mustaqillik davri.

O'zbek musiqa san'atining ildizlari juda qadimiylidir. Navro'z, Mehrjon, Sada kabi ommaviy bayramlar O'rta Osiyo xalqlarida qadimdan keng nishonlanib kelingan shu bilan birga ular kuy, qo'shiq, raqs hamda musiqiy o'yinlar ijrosi bilan bog'liq bo'lgan. Ajdodlarimizning qadimiy Zardushtiylik diniy kitobi "Avesto" yozuvlarida xudolarga sig'inish bilan bog'liq bo'lgan turli marosimlarda qo'shiqlar kuylangan, ularga cholg'u sozlari jo'r bo'lgan.

Samarqand viloyatining Mo'minobod qishlog'idan topilgan 3 ming yillik nay cholg'usi, Termiz yaqinidagi Ayritom arxeologik yodgorligida aks etgan sozandalar tasviri va boshqa ko'plab misollar milliy musiqa san'atimiz, hech shubhasiz, boy va qadimiy tarixga ega ekanidan dalolat beradi.¹ Qadimiy manbalarda Urgut tumani, Mo'minobod qishlog'idan topilgan nay cholg'usi suyakdan nihoyatda mohirlik bilan ishlangan bo'lib, tarixiy musiqiy merosimizda alohida o'rin egallaydi. U Samarqanddagi respublika madaniyati va san'ati muzeyida saqlanmoqda. (1-rasm)

1-rasm. Suyakdan yasalgan nay surati

Markaziy Osiyo xalqlari orasida ud sozi ham eng qadimiy sozlardan sanaladi. Bu cholg'uning rasmi, ayniqsa Xalchayonda topilgan haykalchalarda, uy-joylar peshtoqidagi naqsh va hoshiyalarda ifodalangan. Bu soz tarixi qadimiy Eron-Turon xalqlari manbalarida uchraydi va keyinchalik arablar orqali Yevropa xalqlari madaniyatiga kirib borgan. Qadimgi Xorazm muhim madaniyat o'choqlaridan biri bo'lgan. Xorazm tarixiga oid arxeologik topilmalarda ko'plab udsimon, torli, puflab chalinadigan, naysimon cholg'ular tasviri topilgan hozirgacha dunyoning turli hududlarida topilgan arfa cholg'usining beshtasi, ya'ni uchta burchakli va 2 ta yoysimon arfalar tasvirlari O'rta Osiyo xalqlariga tegishli ekanligi mutaxassislar tomonidan isbotlab berildi. Jumladan, eramizdan avvalgi IV-III-asrlarga doir to'qqiz torli burchaksimon arfa Xorazmning "Qo'y qirilgan" qal'asida topilgan sopol idish.

Tuproq qal'a xarobalaridan topilgan olti va to'qqiz torli arfa chalayotgan ayollarning devorga ishlangan rasmi ham bu cholg'u sozining vatani O'rta Osiyo ekanligidan dalolat beradi. Soz chalishdagi o'zaro yaqinlikda turish hozirgi ansambl shakliga o'xshashligi o'sha davrlarda qo'shiqchilik madaniyatini ilk murakkab ko'rinishlari paydo bo'lganligini ham bildiradi Saroy musiqachilari va qo'shiqchilarining o'z mehnat faoliyatida kasb sifatidagi turlari rivojlanadi.

Tarixda Sosoniylar hukmronligi deb nom olgan saltanat 400 yildan ortiq davom etib, bu davrga oid topilmalarda cholg'u asboblari turlari — ud, qo'sh nog'ora, arfaning egik turi, do'mbra, likopcha va boshqa sozlar hisobiga boyiganligini ko'rish mumkin. VII-asr oxirlariga kelib Turon saltanatidagi ichki ziddiyatlar kuchayib, mamlakat sharqiy va g'arbiy qismlarga bo'linib ketadi. Turk hoqonligi zaiflashganidan foydalangan arab istilochilari VII-asrning 2-yarmida (660-y.) O'rta Osiyoni zabt etadi.

Milliy cholg'u sozlarining yaratilishi va takomillashuvining ikkinchi davri uyg'onish davridan (IX-XI asrlar) mo'g'ullar istilosigacha bo'lgan davrni qamrab oladi. Bu davrda ilm-fan sohasida buyuk allomalar yashab ijod qilishadi. Taniqli olim M. Xayrullayevning yozishicha bu davrda Matematika ilmining bir qismi hioblarga musiqa alohida yo'nalishda o'rganila boshlaydi. Bu davrda yaratilgan musiqashunoslikka oid manbalarda musiqa sozlari torli, puflama a zarbli turlarga tasnif (klassifikatsiya) qilinadi. Keyinchalik Yevropa musiqashunoslari ham bu qoidaga amal qilgan holda tadqiqot ishlarini olib borishgan. O'rta Osiyo xalqlari orasida paydo bo'lgan ko'plab cholg'u sozlari keyinchalik Yevropa mamlakatlarida mahalliy xalq musiqasi xususiyatlariga moslashtirilgan, bu ko'proq torli, puflama cholg'ulariga xosdir.

Uyg'onish davri deb ataladigan IX-XI asrlarda Forobiy va Ibn Sino tomonidan yaratilgan musiqaga oid asarlar Sharqda musiqashunoslik ilmining muhim tarkibiy qismi sifatida cholg'ushunoslik faniga asos solganligini va ayni paytda bu fan Yevropada ancha kech payda bo'lganligini ta'kidlash joizdir.

O'rta Osiyo, xususan Movorounnahrda yashovchi xalqlar, shuningdek, o'zbek xalqining tarixida eng muhim bosqich bo'lmish Amir Temur va Temuriylar hukmronligi davrida (XIV-XV) asrlarda madaniyat, san'at, ilm-fanning gullagan, keng rivojlangan bosqichi bo'ldi. Amir Temur o'zi egallagan o'lkalarda, bular jumlasidan, Xuroson, Eron, Suriya, Kavkaz, Sharqiy O'rta Osiyodagi ko'plab san'atkorlarni Samarqandga to'plagan, ularga zarur shart-sharoitlar yaratib bergan. Manbalarning guvohlik berishicha, o'sha davrlarda dabdabali saroy marosimlari musiqa va qo'shiqlar jo'rligida o'tkazilgan. Xonanda va sozandalar fors, arab, turk, mo'g'il ohanglaridan namunalar chalishib, qo'shiq aytar edilar. Shaharlarni taraqqiy etishi bilan o'ziga xos shahar madaniyati shakllana boshlaydi. Professional musiqachilar faoliyati yuzaga keladi.

Samarqandda mohir sozanda Sulton Ahmad nay sozida kuy chalganda murdaga jon kiradi deb ta'riflar ekanlar. Bu davrda dong taratgan sozandalardan yana biri Mavlono Boqiy Jarroh bo'lgan. U mavlono Kavkabiylar Buxoriyning shogirdi bo'lib, o'z iste'dodi bilan keng shuhrat qozongan. XVI-asrda yashab o'tgan mashhur sozanda va bastakor Amir Ali Akbar Samarqandiydir. Bu davr musiqachilaridan yana biri Hojai Jafariy Samarqandiy Qonuniydir, Temuriy hukmdori Abu Said uni san'atini juda qadrlagan.

Fors — tojik adabiyotining mashhur namoyondasi Abdurahmon Jomiy musiqiy pardalarning tinglovchilar ruhiyatiga ta'siri haqida so'z yuritib, ularni 4 toifaga ajratdi:

- 1) shijoat va jasurlik uyg'otuvchi ohang,
- 2) xursandchilik va quvonch uyg'otuvchi ohang,
- 3) qayg'u va mung uyg'otuvchi ohang,
- 4) g'am va ma'yuslik, aralash shodlik va zavq uyg'otuvchi ohanglar.

O'tmishda maqomlar doiralari deb ham yuritilgan. Chunki, maqom kuy va qo'shiqlari o'z o'rnida doira usullari bilan ajralib turadi. Musiqa san'ati xonliklar (XVI-asr 2-yarmidan markazlashgan Temuriylar davlati o'rnida 3 ta xonlik vujudga keladi) davrida ham Temuriylarning Hirot va Samarqanddagi saroy an'alariga ko'ra rivojlanganligi ham haqiqatdir. Keyingi davrlarda O'rta Osiyoning Turkiya, Afg'oniston, Eron, Xitoy, Rossiya, Qozon xonligi bilan madaniy aloqalari kengaydi.

XVI-asrda Buxoro madaniy hayotida Najmiddin Kavkabiylar maqomlarining 12 turi, kasbiy (professional) musiqa, xalq og'zaki ijodiyoti xususida qator tadqiqotlar olib bordi. Uning "Risolayi musiqiy" asari o'sha davrda musiqa ahli uchun asosiy ilmiy amaliy qo'llanma bo'ldi. XVII — asrda bu an'alaning Darveshali Changiy davom ettirdi.

XIX-asrda Xorazm, Qo'qon va Toshkentda ham qator taniqli mohir sozandalar, bastakor va qo'shiqchi — hofizlar ijod maydoniga kirib keldilar. Bu davrda O'rta Osiyo xalq musiqa sozlarida ijrochilik madaniyati keng ommalashdi. Xivada Muhammad Rahimxon II davlat boshlig'i (xon) bo'lishi bilan birga iste'dodli shoir, musiqashunos, san'at homiysi edih U soz chalishi bilan birga Xorazm Olti maqomini takomillashtirishga rahbarlik qildi. Komil Xorazmiyni notayozuvini yaratishga undadi.

Rossiya O'rta Osiyoni bosib olgach, mustamlakachi ma'muriyat siyosiy maqsadlarni ko'zlab o'lkada rus madaniyatini yoya boshladi. Ayni paytda o'zbek xalq musiqa sozlari ijrochiligida yangi shakllar paydo bo'la boshladi. O'lkaga Yevropa musiqa shakllari (opera, vokal, xor, ariya, duet ansambl) va shu bilan bir qatorda Yevropada shakllangan cholg'u sozlari (dastlabki davrda asosan puflab chalinadigan) kirib kela boshladi. O'zbek milliy sozlarini nota yozuviga moslashtirish (yarim tonlikda) zarurati yuzaga keldi:

Bunda hozirgi mavjud nota yozuvini o'rganishning maorif sistemasi turli joylarda musiqa maktablari, musiqa bilim yurtlari va hatto oliy o'quv yurtlari, jumladan Toshkent Davlat konservatoriyasini tashkil topishi juda katta ahamiyatga ega bo'ldi. Hozirda amalda bo'lgan musiqiy ta'lim tizimini shakllantirilishi Yevropa bizdan asosiy nazariy bilimlarni olib, uni yana aniq tizimga solingan shaklda o'zimizga qaytardi.

Shu sababli Aratinskiy XVI asr oxirlarida yaratgan, hozirgi nota yozuvi (sistemasi)ni oradan shuncha vaqt o'tib XX-asrgacha o'rganmagan edik. Bundan tashqari o'zbek milliy cholg'ularimizning orkestrini yaratish uchun Yevropa cholg'u asboblari andozasida yangi-yangi nusxalari yaratildi. Masalan: rubob prima, rubob soprano, dutor alt, dutor prima, dutor sekunda, dutor kontrabas va hokazo. Endilikda milliy cholg'u asboblarimizdan orkestr tuzish va unda turli millatlar, qardosh xalqlar musiqa asarlarini ko'povozli variantlarida ijro etish imkoniyati paydo bo'ldi. Bu davr o'zbek musiqa san'atining, shu yo'nalishda o'zbek cholg'ulari shakllanishida ham tub burilishli davr bo'ldi. Hozirgi paytda barcha cholg'ularimiz nota yozuviga moslashtirilgan va musiqiy ta'limning barcha turlarida o'qitish, o'rganilishi yo'lga qo'yilgan.

Shu o'rinda shuni aytib o'tish joizki, o'zbek milliy qo'shiqchiligi o'ziga xos ohanglarda, nolalarda, qochirimlarga boy bo'lgani kabi, cholg'u sozlarimiz ijrosida ham melizmlar juda muhim o'rin tutadi va uning milliy xususiyatlarini ifoda etadi. Turli qochirm, sayqal, nola,

forshlag, tremolo, trel, mordent, shtrixlarni ijro etish milliy cholg'ularda o'ziga xoslikni talab etadi. Rekonstruksiya qilinib, yangi variantlari yaratilgan asboblarni ko'pida bunday imkoniyatlar yo'q. Masalan, prima rubobida qochirim va farshlagni amalga oshirish mumkin, lekin qolgan musiqiy bezaklarni, ijro etib bo'lmaydi. Chunki, u mediator bilan ijro etiladi. Yoki dutor bas, dutor kontrabas cholg'ularida dutorga xos shtrixlarni qo'llab bo'lmaydi, chunki, ular mediator bilan ijro etiladi (barmoqlar bilan emas). Hozirgi kunda musiqa cholg'u asboblarini yasash, sozlash, takomillashtirish, yangi cholg'ularini yaratishga mo'ljallangan "laboratoriya" (ustaxona)larda ko'plab cholg'u sozlari, ayrim cholg'ularining yangi nusxalari yaratilmoqda. Ushbu laboratoriyalarga cholg'u sozlarini yaxshi biladigan mohir ustalar, cholg'uchi sozandalar hamkorligida ijod qilishlari yo'lga qo'yilgan.

XX asr boshlarida (1933 yil) B.M. Belyayev o'zining "O'zbek cholg'u asboblari" kitobida o'zbek xalq cholg'ularini rekonstruksiya qilish va takomillashtirish muammosini ko'tarib chiqdi. Universal nota yozish vositali sifatida, Yevropa nota yozuvi asosida o'zbek musiqa asboblarining tuzulishini taklif etdi. Natijada, bu borada zamonaviy ijrochilik talablariga javob beradigan cholg'u turlari paydo bo'la boshladi. Chang, g'ijjak cholg'ulariga qo'shimcha torlar qo'yildi. Usta Usmon Zufarov ko'plab dutor, tanbur, g'ijjaklarni turdosh turlarini yaratdi.

Matyusuf Xarratov changni takomillashtirish ustiga uzoq ish olib bordi. Natijada changning yuqori registrini qo'shimcha torlar va xarraklar hisobiga kengaytirdi. Usta Usmon Zufarov va Yunus Rajabiy hamkorligida dutor bas, g'ijjak bas, g'ijjak al't namunalari yaratildi va orkest tarkibiga kiritildi. Shu davrda musiqa asboblarini yasash uchun maxsus ustaxonalar ochila boshlandi. Namanganda usto Ro'zimat Isaboyev, Buxoroda usta Hoji ota, usta Tohirjon Davlatov, usta Najmiddin Nasriddinovlar, Toshkentda qo'shmay, surnay asbobini taniqli sozandalar Xayrulla Ubaydullayev, usta Qayum surnaychilar takomillashtirdilar.

A.I. Petrosyans rahbarligi ostida bir guruh ustalar birlashib, Toshkent Davlat musiqa bilim yurtida o'quv cholg'u orkestr sinfida yangi cholg'ularni sinab ko'rishadi². 1940-yillarda xalq cholg'ularining xromatik yarim tovushqatoriga ega 12 bosqichli turlari ancha ko'paydi. 50-yillarga kelib sinov tajribaxonasida Qirg'iziston, Turkmaniston, Tojikiston, Qoraqalpog'iston xalq musiqa cholg'ulari ham rekonstruksiya qilindi va takomillashtirildi.

Xulosa:

O'zbek xalq cholg'ulari milliy musiqa merosining ajralmas qismi bo'lib, ularning rivojlanishi va takomillashuvi xalq an'alarini saqlash va zamonaviy musiqa san'atiga integratsiyalash jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. XX asrda o'zbek xalq cholg'ularini rekonstruksiya qilish va takomillashtirish natijasida ularning ijrochilik imkoniyatlari kengaytirildi, tovush sifati yaxshilandi va xalq musiqasining turli janrlari bilan uyg'unlashuvi ta'minlandi. Bugungi kunda milliy cholg'ularni zamonaviy texnologiyalar yordamida rivojlantirish va yangi avlod musiqachilariga o'rgatish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Shu boisdan, milliy cholg'ularni saqlab qolish, ularning imkoniyatlarini oshirish va ularni xalqaro miqyosda targ'ib qilish bugungi musiqa san'ati oldida turgan dolzarb muammolardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Prezident Shavkat Mirziyoyevning Xalqaro maqom san'ati anjumanining ochilish marosimidagi nutqi. 7-sentabr, 2018-yil.
2. Abdurauf Fitrat. O'zbek klassik musiqasi va uning tarixi – Toshkent: Fan, 1993 y. – 56-b.
3. Ismailov, T. (2024). Cultural heritage of ancient Uzbekistan. Решение социальных проблем в управлении и экономике, 3(11), 5-8.
4. Ismailov, T. (2023). Xiva xonligi davrida musiqa madaniyati. Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 2(6), 22-24.
5. Odilov A. O'zbek xalq cholg'ularida ijrochilik tarixi. Toshkent: O'qituvchi – 1995 y.
6. O'zbek xalq musiqasi. I-II tomlar. – Toshkent: Davlat badiiy adabiyot nashriyoti, 1957 y.
7. Qosimov R.– An'anaviy rubob ijrochiligi. Toshkent - O'zbekiston 2000 y.
8. Petrosyans A.I. "Instrudovedeniye" – M.: 1982 y.

